

7. Левицький Кость Антонович. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Левицький_Кость_Антонович (дата звернення 16.05.2021).
8. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Матеріали е-Бібліотеки "Україніка": URL. <http://www.nbuv.gov.ua/node/4439> (дата звернення 16.05.2021)

Groszkowska N.
Law student,
Cardinal Stefan Wyszyński University
in Warsaw

ROZWÓJ PAŃSTWA I PRAWA W WARUNKACH INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ: OGÓLNE ASPEKTY TEORETYCZNE I DOŚWIADCZENIA HISTORYCZNE

Ukraina w 2014 r. podpisała umowę stowarzyszeniową z Unią Europejską. Na jej wybór w polityce zagranicznej wskazuje m.in. uchwała Rady Najwyższej (RN) Ukrainy „O podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Ukrainy” z 2 lipca 1993 r. „Strategia integracji Ukrainy z Unią Europejską” zatwierdzona dekretem Prezydenta Ukrainy z 11 czerwca 1998 r., czy ustawa „O zasadach wewnętrznej i zewnętrznej polityki” uchwalona przez RN Ukrainy 1 lipca 2010 r. Unia Europejska ze swojej strony deklarowała uznanie dla europejskich dążeń Kijowa, czemu dała wyraz m.in. we „Wspólnej strategii” wobec Ukrainy przyjętej 11 grudnia 1999 r. przez Radę Europejską. Spośród inicjatyw UE należy zwrócić uwagę na Europejską Politykę Sąsiedztwa realizowaną w przypadku Ukrainy za pomocą „Planu działań” z 2005 r. oraz Partnerstwo Wschodnie uruchomione w 2009 r. jako wschodni wymiar EPS. Ważnym wydarzeniem na drodze integracji Ukrainy z UE należy uznać zawarcie „Układu o partnerstwie i współpracy” w 1994 r. oraz podpisanie „Układu o stowarzyszeniu” w 2014 r.¹.

Droga do nowoczesnej Europy> była dla Ukrainy szczególna, w związku z ujawnieniem się w jej przestrzeni kulturowo-cywilizacyjnej odmiennych wartości pochodzących ze wschodniego i zachodniego chrześcijaństwa. Tworząca się kultura polityczna w przestrzeni prawosławia ugruntowywała niechęć do wzorów życia w rzeczywistości zachodnioeuropejskiej ujawniającej się w zasadzie „*Co wszystkich jednakowo dotyczy, przez wszystkich powinno być przyjęte*”. Położenie geopolityczne Ukrainy wpłynęło na pogłębienie się owego procesu. Podział jej ziem pomiędzy I Rzeczpospolitą (Lwów) a Wielkim Księstwem Moskiewskim (Kijów) w II połowie XVII wieku miał przynieść dalekosiężne skutki.

Poważne procesy budzenia się odrębności narodowej na Ukrainie ujawniły się w XIX w. We Lwowie znajdującym się pod panowaniem

¹ P. Pietnoczka, Eurointegracyjna droga Ukrainy, Przegląd Wschodnioeuropejski IX/1 2018: 153-165, s. 153-154

Habsburgów począł tworzyć się galicyjski ruch narodowościowy opierający się na wzorach zachodnioeuropejskich. W innej sytuacji pozostawała Ukraina Wschodnia, gdzie umocniło się dalsze panowanie carskiej Rosji. W tej sytuacji zarysowała się dychotomia rozwoju kulturowo - cywilizacyjnego. Na Ukrainie „lwowskiego wyrobu” („galicyjskiego”) ujawniła się silna antyrosyjskość, dążenie do uzyskania politycznej niezależności. Ukraińcy w przestrzeni imperium rosyjskiego nie mieli tej świadomości. Kształtowały się zatem dwie Ukrainy – galicyjska i rosyjska, a w ślad za tym ujawniały się tendencje do budowy „galicyjskiego narodu”. Ważnym zjawiskiem w tych procesach stał się język komunikacji społecznej². Mimo ujawniania się antyrosyjskości oficjalnie komunikowano się w języku rosyjskim. Schyłek wieku XIX i początek XX przyniósł kilka aktów prawnych przyszłej państwowości ukraińskiej m. in.: Michała Drahomanowa z 1884 r., Michała Hruszewskiego z 1905 r. czy Mikołaja Michnowskiego z 1905 r. Pierwsze dwa wymienione projekty zakładały federalizację imperium rosyjskiego, z autonomiczną Ukrainą. Natomiast trzeci był faktycznie pierwszym nowożytnym projektem konstytucji niezależnej Ukrainy. Akt ten zatytułowany „Ustawa zasadnicza niepodległej Ukrainy - Związek narodu ukraińskiego” przedstawiał konstytucję dla niepodległego państwa federacyjnego z prezydenckim systemem rządów, monteskiuszowskim podziałem władzy i suwerenności narodu. Kolejne dwa zostały wydane przez Ukraińską Republikę Ludową (1917-1918, 1918-1920) oraz Zachodnio-Ukraińską Republikę Ludową (1918-1920). Powstała w marcu 1917 r. Ukraińska Centralna Rada z czasem nabrała cech organu quasi-państwowego i zaczęła głosić idee autonomii (tzw. I Uniwersał), następnie niezależności w ramach federacyjnych Rosji (III Uniwersał), a w końcu suwerenności Ukraińskiej Republiki Ludowej w styczniu 1919 r. W grudniu 1917 r. przedstawiono projekt konstytucji Ukraińskiej Republiki Ludowej, który w dużej mierze stał się podstawą przyszłej konstytucji URL z 1918 r. W rozdziale I projektu, umieszczono zasadę suwerenności narodu ukraińskiego, zasadę niepodzielności terytorium, zasadę decentralizacji władzy państwowej i oparcie władzy w terenie na samorządności ziem i obywateli. W dniu swojego pierwszego upadku, 29 kwietnia 1918 Centralna Rada uchwaliła Statut o ustroju państwowym, prawach i wolnościach Ukraińskiej Republiki Ludowej¹⁵, czyli *de facto* konstytucję URL³. Odejście od koncepcji funkcjonowania jako podmiotu w ramach federacji pozwala również na potwierdzenie, że był to akt, przynajmniej teoretycznie, realizujący wizję państwa suwerennego, po które sięgnie Ukraina w końcu XX w.

„Deklaracja o państwowej suwerenności Ukrainy” uchwalonej 16 lipca 1990 r. przez RN Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej stwierdzono: Ukraińska RSR jest równoprawnym uczestnikiem relacji

² T. Kapuśniak, Miejsce Ukrainy w polityce Wschodniej Unii Europejskiej. Perspektywa Polski, Krakowskie Studia Międzynarodowe, s.29

³ A. Chodubski, Ukraina a procesy przemian europejskich. Przeszłość i teraźniejszość. Eastern Review 2014, T. 3, s. 28.

międzynarodowych, aktywnie sprzyja wzmocnieniu ogólnego pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego, bezpośrednio bierze udział w ogólnoeuropejskim procesie, i europejskich strukturach. Następnie RN w uchwale „O realizacji «Deklaracji o państwowej suwerenności Ukrainy» w sferze stosunków zewnętrznych”, przyjętej 25 grudnia 1990 r., postanowiła „ukierunkować starania na zapewnienie bezpośredniego udziału Ukraińskiej RSR w ogólnoeuropejskim procesie i europejskich strukturach”. Zapowiedziano także zapewnienie w budżecie środków niezbędnych do prowadzenia działań z zakresu polityki zagranicznej.

24 sierpnia 1991 r. parlament Ukrainy uchwalił Deklarację niepodległości. W referendum, które odbyło się w grudniu tego roku, ponad 90% mieszkańców Ukrainy opowiedziało się za pełną niezależnością od ZSRR. Od tego momentu możemy mówić o współpracy Ukrainy ze Wspólnotą Europejską na zasadach samodzielności. Stosunki pomiędzy Ukrainą a Wspólnotą Europejską zostały oficjalnie nawiązane 2 grudnia 1991 r., kiedy to WE uznała jej niepodległość.

Po odzyskaniu niepodległości Ukraina była republiką prezydencką, następnie w okresie konstytucyjnym (1990-1996) republiką prezydencko-parlamentarną. „Pomarańczowa rewolucja” wprowadziła (z dniem 1 stycznia 2006 r.) system parlamentarno-prezydencki. Prezydent stracił prawo do mianowania członków rządu, odwoływania bez zgody parlamentu ministrów, proponowania kandydatur na premiera. Zachował natomiast uprawnienie do przedstawiania samodzielnie kandydatur na ministrów obrony i spraw zagranicznych. Ponadto pozostał zwierzchnikiem i głównodowodzącym sił zbrojnych, jak również szefem Rady Bezpieczeństwa Narodowego i Obrony. Nadal miał też prawo do samodzielnego przedstawiania parlamentowi propozycji kandydatów na m. in. prezesa Narodowego Banku Ukrainy, zgodą parlamentu - prokuratora generalnego, a także szefa Służby Bezpieczeństwa Ukrainy. Natomiast zniesiona została konieczność kontrasygnaty premiera i ministra spraw zagranicznych na wydawanych przez prezydenta aktach dotyczących polityki zagranicznej.

W pierwszych latach niepodległości Ukraina przystąpiła do wielu struktur międzynarodowych, spośród których należy wymienić Konferencję Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (30 stycznia 1992 r.), Północnoatlantycką Radą Współpracy (10 marca 1992 r.) czy Radę Europy (9 listopada 1995). Ważnym krokiem służącym współpracy obu stron stanowił protokół o pomocy technicznej w realizacji programu reform na Ukrainie, podpisany 11 lutego 1992 r.

Negocjacje Unii Europejskiej z Ukrainą rozpoczęły się na początku 1993 r. Instrumentem prawnym regulującym wzajemne stosunki było Porozumienie o partnerstwie i współpracy (Partnership and Cooperation Agreement - PCA), podpisane 14 czerwca 1994 r. PCA weszło w życie 1 marca 1998 r. i obowiązywało przez dziesięć lat. Ramy instytucjonalne obejmowały radę na poziomie ministerialnym, komisję składającą się z wyższych urzędników państwowych, podkomisje oraz wspólną komisję parlamentarną. Należy

odnotować, że istotnym krokiem na drodze do podpisania układu o partnerstwie ze Wspólnotami było rozwiązanie kwestii poradzieckiej broni jądrowej znajdującej się na Ukrainie, a mianowicie decyzja władz ukraińskich o jej przekazaniu Rosji oraz przystąpieniu Ukrainy do „Układu o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej”. W 2008 r. wygasło Porozumienie, dlatego już 22 stycznia 2007 r. podjęto działania zmierzające do stworzenia nowego Wzmocnionego Porozumienia UE z Ukrainą. 30 marca 2012 r. w Brukseli negocjatorzy UE i Ukrainy parafowali umowę stowarzyszeniową. Powodem rezygnacji z parafowania jej w przewidywanym terminie – 2011 r., był wyrok skazujący byłą premier Julię Tymoszenko na siedem lat pozbawienia wolności. 2008 r. przyniósł Ukrainie członkostwo w Światowej Organizacji Handlu (WTO), stwarzając możliwości do podjęcia kolejnych kroków – stworzenia strefy wolnego handlu⁴.

Nowe władze państwa niezwłocznie podjęły działania, aby umowa stowarzyszeniowa z UE została podpisana. Ten cel osiągnięto bardzo szybko, gdyż już w marcu 2014 r. została podpisana polityczna część umowy, zaś w czerwcu część ekonomiczna. Rosja obawiając się, że Ukraina opuści jej strefę wpływów, rozpoczęła wobec niej agresywną politykę, dokonując aneksji Krymu oraz doprowadzając do wojny w Donbasie. Tak więc droga Ukrainy do tego bardzo ważnego wydarzenia, którym było zawarcie układu o stowarzyszeniu, okazała się długa oraz niezwykle trudna. Należy jednak podkreślić, że podpisanie układu z punktu widzenia Ukrainy jest jedynie pewnym etapem na drodze integracji z UE, której ostatecznym celem w świetle oficjalnych deklaracji Kijowa ma być uzyskanie pełnoprawnego członkostwa w tej organizacji. Jednak to, kiedy i czy w ogóle Ukraina uzyska perspektywę członkostwa ze strony UE, zależy głównie od niej samej, od skuteczności realizowania zapisów umowy stowarzyszeniowej, od konsekwentnego wdrażania niełatwych reform⁵.

Literature

1. Pietnoczka P. Eurointegracyjna droga Ukrainy, Przegląd Wschodnioeuropejski IX/1 2018.
2. Kapuśniak T. Ukraina jako obszar wpływów międzynarodowych po zimnej wojnie, Lublin 2008.
3. Stankiewicz W. Proces integracji Ukrainy z Unia Europejską, Nowa Polityka Wschodnia 2013.
4. Chodubski A. Ukraina a procesy przemian europejskich. Przeszłość i teraźniejszość. Eastern Review 2014, T. 3.
5. Kapuśniak T. Miejsce Ukrainy w polityce Wschodniej Unii Europejskiej. Perspektywa Polski, Krakowskie Studia Międzynarodowe.

⁴ T. Kapuśniak, Ukraina jako obszar wpływów międzynarodowych po zimnej wojnie, Lublin 2008, s. 221; W. Stankiewicz, Proces integracji Ukrainy z Unia Europejską, Nowa Polityka Wschodnia 2013, NR 2(5) s. 31

⁵ P. Pietnoczka, Eurointegracyjna..., op. cit, s. 163